

УДК 336.143.01

Савастєєва О.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

ІСТОРИЯ І ТЕОРІЯ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено розвиток вітчизняної фінансової науки кінця ХІХ – початку ХХ століття, проаналізовано теоретичні засади формування бюджетів, сукупність поглядів та наукових досліджень щодо сутності місцевих фінансів. Досліджено поняття спеціалізації бюджету, визначено структуру видатків місцевих фінансів. На підставі проведеного аналізу сформульовано принципи бюджетного процесу, що мали місце у фінансовій теорії кінця ХІХ століття.

Ключові слова: місцеві фінанси, бюджет, бюджетний процес, бюджетні доходи, бюджетні видатки, принципи бюджетного процесу.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано развитие отечественной финансовой науки конца XIX – начала XX веков, проанализированы теоретические основы формирования бюджетов, совокупность взглядов и научных исследований относительно сущности местных финансов. Исследовано понятие специализации бюджета, определена структура расходов местных финансов. На основе проведенного анализа сформулированы принципы бюджетного процесса, имевшие место в финансовой теории конца XIX века.

Ключевые слова: местные финансы, бюджет, бюджетный процесс, бюджетные доходы, бюджетные расходы, принципы бюджетного процесса.

ANNOTATION

The article analyzes the development of the domestic financial science of the late XIX – early XX centuries, analyzes the theoretical foundations of budget formation, a set of views and research on the essence of local finance. The concept of budget specialization is investigated, on the definite structure of expenditures of local finances. Based on the analysis, the principles of the budget process that took place in the financial theory of the end of the nineteenth century were formulated.

Key words: local finances, budget, budget process, budget revenues, budget expenditures, principles of budget process.

Постановка проблеми. Сьогодні економічна теорія значну увагу приділяє первісній траєкторії розвитку фінансових інститутів, всебічно наголошуючи на ролі історичного чинника у формуванні конкретних форм господарювання, а також їх соціально-економічній ефективності. Для дослідження місцевих фінансів такий методологічний підхід є надзвичайно перспективним. Вітчизняна фінансова наука кінця ХІХ – початку ХХ століття була невід'ємною складовою частиною світової економічної науки, вона розвивалась в напрямі прогресивних наукових ідей, ґрунтовно досліджувала дефініції та практику організації місцевих фінансів загалом та формування місцевих бюджету зокрема. Значну увагу видатні вчені-фінансисти приділяли не тільки вивченню теоретичних засад формування бюджетів, але й дослідженню

джерел фінансування потреб держави. У сучасній незалежній Україні наукова спадщина цих видатних економістів надзвичайно затребувана в контексті розвитку національної фінансової науки та створення сучасної української економічної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність ретроспективного аналізу теорії фінансів зумовлена потребою з'ясування інституційних механізмів удосконалення місцевих фінансів. Історико-економічне надбання вчених доби становлення фінансової науки дістали значне висвітлення в сучасній економічній літературі, а саме в напрацюваннях В.Д. Базилевича, С.М. Злупка, Л.Я. Корнійчук. Ґрунтовні дослідження еволюції фінансової думки здійснювали В.Л. Андрущенко, В.М. Федосов, О.Д. Василик, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко, В.М. Опарін, І.Є. Чуркіна, В.В. Небрат.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика проблематики історико-фінансових досліджень у вітчизняній економічній думці другої половини ХІХ – початку ХХ століття, дослідження їх змісту та розкриття ролі в контексті формування теорії місцевих фінансів, здійснення масштабних реформ та забезпечення сталого економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Через те, що громада виникла раніше за державу, вважається, що фінансове господарство місцевих територіальних громад є більш стародавнім, ніж державне фінансове господарство. С.Ю. Вітте зазначав, ще в ті часи, коли державна влада вирішувала тільки одне основне завдання щодо охорони країни від зовнішнього нападу й не мала на меті турботу про свій внутрішній благоустрій, місцеві громади займалися задоволенням потреб власного внутрішнього життя, зокрема будівництвом доріг, мостів, боротьбою з пожежами, утриманням хворих та малозабезпечених, що входило до кола зобов'язань місцевих громад. Вирішення зазначених потреб здійснювалося за рахунок стягування повинностей з жителів громад або за рахунок доходів, отриманих від громадського майна [1, с. 476].

За ступенем подальшого розвитку та зміцнення сфери впливу державної влади певну частину повноважень щодо задоволення визначеної частини внутрішніх потреб починає вико-

нувати держава, зберігаючи, однак, право місцевих громадських союзів (або союзів місцевого самоврядування) на самостійне господарювання та здійснюючи щодо цього процесу загальнодержавний контроль і нагляд.

Як стверджував С.Ю. Вітте, як би добре не була організована центральна влада, за складності та широти власних завдань вона не може знати всіх місцевих потреб, не може швидко залучати необхідні для їх задоволення ресурси [1, с. 479].

Щодо наукових досліджень сутності місцевих фінансів, то одним з перших науковців, яким у XIX столітті було започатковане вивчення історичних етапів фінансових досліджень, був уродженець Галичини, ректор Петербурзького університету професор М.А. Балудянський. Результатом його ґрунтовних наукових напрацювань щодо історії фінансів стала розгорнута класифікація теоретичних систем в економічній думці. Зокрема, авторству М.А. Балудянського належить наукова праця з історії державних фінансів за 1700–1812 роки, з додаванням статистичних даних щодо бюджетних доходів і видатків. Історики свідчать про те, що законодавчі документи російського імператора Олександра I завжди ґрунтувались на дослідженнях цього видатного вченого, характерними рисами напрацювань якого був детальний ретроспективний аналіз будь-якої сфери фінансових відносин та визначення умов впровадження власних висновків в практику господарювання [2].

Представники економічної думки другої половини XIX століття у своїх дослідженнях використовували традиції критичного аналізу світової історії та теорії фінансів, започатковані М.А. Балудянським. Серед них слід назвати такі, як С.Ю. Вітте, М.Х. Бунге, Л.В. Ходський, І.І. Янжул, І.Х. Озеров, Г.Д. Сидоренко.

Зокрема, професор Київського університету Г.Д. Сидоренко здійснив огляд наукових джерел з фінансової теорії від часів давньогрецьких мислителів до 70-х років XIX століття. Дослідження передумов виникнення вчення про фінанси дало йому змогу дійти висновку, що турботи уряду щодо примноження доходів стають предметом наукових досліджень в кінці XVI – на початку XVII століття [3].

Видатний вчений-фінансист другої половини XIX століття І.І. Янжул також проводив історичні екскурси та досліджував засади формування податкових надходжень у світових фінансових господарствах. Завдяки підтвердженню правильності наукових висновків про те, що в процесі еволюційного розвитку фінанси поступово набували рис суспільно-правових відносин та втрачали риси приватно-правових, коли скарбниця була прирівнена до власної скарбниці володаря, а повинності стягувалися епізодично та мали випадковий розмір, ретроспективний аналіз розвитку світових податкових систем та фінансово-бюджетного законо-

давства в європейських країнах, проведений І.І. Янжулом, набув концептуальної цілісності.

І.І. Янжул стверджував, що в різних державах, досліджуваних від часів Стародавньої Греції, застосування інструментів фіскального тиску привело до вкрай протилежних наслідків. «В Англії вони посилили у боротьбі владу парламенту, згуртували в дружних зусиллях усі верстви, солідарні в несенні державних обов'язків, і зміцнили цим народну свободу і фінансовий благоустрій; у Франції та Німеччині наслідки були іншими: винятковість і податкова привілейованість одних верств над іншими створили тиранію та граничне зубожіння та обтяження маси народу, допоки і цей порядок не змінився, але вже насильницьким шляхом» [4, с. 45].

Щодо теоретичних підходів до сутності поняття бюджету, то представники фінансової науки кінця XIX – початку XX століття визначали важливість ефективного складання бюджету не тільки з точки зору розподілу потреб відповідно до ступеня їх необхідності та визначення джерел для їх покриття, але й для здійснення фінансового контролю. Згідно з Л.В. Ходським, бюджет є необхідним підґрунтям для здійснення державного контролю за правильною веденням окремих частин господарства та їх сукупності. Надаючи зручну для огляду та порівняння цифрову таблицю, бюджет представляє загальну картину стану й характеру фінансів країни [5, с. 445].

Водночас Л.В. Ходський вважав, що бюджет не є досить ефективними в контексті фінансового контролю, та наполягав на необхідності формування сукупного бюджету, до складу якого має включатися державний бюджет і бюджети місцевих громадських союзів. «Незважаючи на великий прогрес щодо складання бюджетів протягом XIX століття, вони неповною мірою задовольняють цілі організації фінансового контролю. Головна причина зазначеного полягає в недостатньому об'єднанні фінансового господарства. До бюджетного розпису зазвичай не входять бюджети місцевих фінансових господарств, а іноді також доходи й видатки цілих великих відомств» [5, с. 446].

Фінансова теорія в ті часи не визначала бюджетний процес як самостійну економічну категорію. Проте, незважаючи на відсутність теоретичних підходів до визначення бюджетного процесу як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, фінансова наука кінця XIX століття визначала основні характеристики організації, затвердження та виконання бюджетів, що дало нам можливість виокремити п'ять головних принципів його організації в XIX столітті (табл. 1).

Бюджет мав силу впродовж певного періоду, при цьому чітко розмежовувалося поняття бюджетного року тривалістю 12 місяців і так званого рахункового періоду, що перевищував бюджетний рік, протягом якого дозволялося використовувати асигнування минулого року.

Таблиця 1

Принципи бюджетного процесу у фінансовій теорії кінця XIX століття

№	Принцип	Характеристика принципу
1	Закономірність	Неухильне дотримання бюджетних правил під час складання та встановленого порядку розгляду й затвердження бюджету.
2	Єдність	Відсутність ланок державного управління, що матимуть власний бюджет, не включений до загального розпису.
3	Повнота та ясність	Надання за допомогою бюджету повної картини фінансового господарства.
4	Строковість	Укладання бюджету на чітко визначений термін.
5	Гласність	Оприлюднення всіх статей затвердженого бюджету.

Джерело: складено автором на підставі джерела [5, с. 446]

Пільгові терміни, впродовж яких дозволялися видатки на підставі розпису минулого фінансового року, в різних державах не були однаковими. У Франції з 1822 року цей термін становив 8 місяців, у Пруссії – 2,5 місяці, в Італії – 4,5 місяців, в Росії – 5 місяців [5, с. 454].

Водночас слід зазначити, що в окремих країнах, наприклад Швейцарії та Англії, бюджетні асигнування припинялися із завершенням бюджетного року. Існування пільгових термінів значно ускладнювало процес складання звітності та знижувало ефективність здійснення фінансового контролю, тому поступово поняття пільгового терміну асигнувань зникало з теорії та практики бюджетного управління, оскільки суперечило тодішнім принципам досягнення правильності державного господарства.

При цьому у фінансовій теорії існувало поняття спеціалізації бюджету, під якою розумілась неможливість будь-якого відомства перевищувати кошторисні призначення та зменшувати суми окремих призначень на користь інших. Так, згідно з Л.В. Ходським, під час спеціалізації бюджету, якщо окремим відомствам необхідно здійснити видатки, не передбачені розписом, необхідні для цього додаткові суми запитуються в тому ж порядку, що і за загальним розписом, незважаючи навіть на те, що за цим відомством є значні залишки за іншими статтями видатків. Це усуває свавілля у витрачанні залишкових сум первісних асигнувань та додає обдуманості і систематичності сфері державного господарства [5, с. 455].

Фінансова теорія на той час визначала трирівневність місцевих фінансів: фінанси земських господарств, фінанси господарств міст, фінанси мирських господарств. Кожний рівень передбачав складання земського бюджету, бюджету міста та мирського бюджету відповідно.

Водночас І.Х. Озеров зазначав, що «в першій половині XIX сторіччя не було ще зрозумілого поняття щодо земських повинностей: закон відносив до них нерідко, за нестатком коштів державного казначейства, повинності самого різного характеру – загальнодержавного, місцевого та станового» [6, с. 146].

Згодом центральна влада приймала цілу низку нормативних актів та правил щодо організації виконання земських бюджетів, причому інколи чітко законодавче упорядкування сукупності дій, що пізніше у фінансовій теорії

отримають назву «бюджетний процес на місцевому рівні», було відсутнє.

Так, С.Ю. Вітте зазначав, що остаточно коло земських видатків та засоби їх виконання були визначені в статуті 1851 року. Коло предметів земського господарства складалося частково з видатків статуту 1851 року, а частково з обов'язків, встановлених положенням 1864 року [1, с. 484]. Зазначений статут розподіляв земські видатки (повинності) таким чином:

- загальнодержавні повинності, які забезпечувалися стягненням загальнодержавних зборів;

- місцеві повинності, які здійснювалися шляхом встановлення спеціальних губернських зборів;

- приватні (станові) повинності, які забезпечувалися стягненням зборів з населення податних станів.

І.Х. Озеров зазначав, що «не було осіб, що представляли інтереси місцевого населення. Склад комітету земських повинностей був бюрократичним та аристократичним, стан, що найбільш обкладений всякого роду земськими зборами, зовсім не брав участі в завідуванні земськими фінансами, – селяни були тоді станом безправним, поневоленим, – між тим він ніс всю важкість податкового навантаження, яке тільки частково розділяв з ним торговельний клас» [6, с. 150].

Таким чином, цілком погоджуємося з дослідниками, які стверджують, що у другий половині XIX століття земські фінанси мали становий або станово-бюрократичний характер [7].

Водночас практика господарювання чітко розмежовувала статті земських видатків на дві основні групи, а саме обов'язкові та необов'язкові. До обов'язкових відносились такі видатки:

- видатки на будівництво та ремонт доріг, мостів, переправ;

- утримання органів управління щодо передачі визначених сум коштів на утримання казначейських органів та оплату відряджень посадових осіб;

- видатки військового призначення щодо оренди землі для таборів місцевих військ;

- видатки на організацію притулків для безхатченків;

- утримання арештантів, яким винесли вирок мирові судді;

Таблиця 2

Структура земських видатків у 1900 році

№	Напрямок видатків	Відсоток у загальному обсязі
1	Медичне забезпечення	27,6
2	Видатки на народну освіту	17,4
3	Сплата боргових зобов'язань	11,3
4	Видатки на дорожнє господарство	11,2
5	Утримання земського управління	9,8
6	Участь у видатках урядових організацій	7,7
7	Інші видатки	15,0
	Разом	100

Джерело: складено автором на підставі джерела [1, с. 485]

Таблиця 3

Структура міських видатків у 1897 році

№	Напрямок видатків	Відсоток у загальному обсязі
1	Утримання міського цивільного управління	9,9
2	Утримання благодійних установ	9,6
3	Погашення міських боргових зобов'язань	8,5
4	Утримання установ народної освіти	8,1
5	Видатки, пов'язані з військовими потребами	7,3
6	Утримання поліції	6,7
7	Утримання міських споруд та пам'ятників	6,2
8	Будівництво та утримання доріг	4,9
9	Видатки на боротьбу з пожежами	4,2
10	Видатки на інші потреби міста	34,6
	Разом	100

Джерело: складено автором на підставі джерела [1, с. 493]

– видатки на санітарні заходи тощо.

До необов'язкових видатків відносилися видатки на освіту та медичне забезпечення.

Інша ланка місцевих фінансів – фінанси господарств міст – виникла та набувала подальшого розвитку наприкінці XVIII століття, що пов'язане з відсутністю чіткого розмежування між селами та містами в Росії до правління Петра I.

С.Ю. Вітте вважає, що «завідування міським господарством було покладено на виборчу міську думу під керівництвом шести голів. Містам вказані доходи від належних їм земель, лісів, пасовищ, риболовель тощо і надана участь в казенних доходах» [1, с. 490].

Впродовж наступних років держава намагалася розвивати господарство міст, вдаючись до видання низки положень щодо міського цивільного управління, складання інвентарних переліків міського майна, створення спеціальних комісій з дослідження економічного стану окремих міст. Спочатку було видано міське положення 1870 року, яке заклало основи місцевого самоврядування, а згодом нове положення 1892 року, яке визначало перелік завдань, покладених на міське цивільне управління, зокрема управління міським майном, розвиток інфраструктури, боротьба з пожежами, утримання православних храмів. За аналогією із земськими видатками щодо міських видатків також були встановлені такі, що мали обов'язковий характер, зокрема видатки на утримання

міського цивільного управління, споруд, будівель та вулиць, поліції, пожежної служби, видатки військового характеру.

Остання ланка місцевих фінансів – фінанси мирських господарств – була сукупністю відносин, що виникали внаслідок існування внутрішніх потреб сільських та волосних громад. Положення 1861 року відносило до складу обов'язкових повинностей утримання волосного та сільського управління, видатки, пов'язані з вакцинацією та протиепідеміологічними заходами, утримання сільських доріг, турботу про сиріт та знедолених, боротьбу із сільсько-господарськими шкідниками, організацію заходів у разі виникнення лісових пожеж тощо. До необов'язкових повинностей відносились видатки на організацію сільської освіти та оплати праці вчителів, утримання храмів тощо.

Цілком зрозуміло, що необхідність впровадження масштабних реформ наприкінці XIX – початку XX століть визначила вектори відповідних теоретичних досліджень у фінансовій теорії.

Націленість наукових розробок на вирішення актуальних завдань розвитку державного та місцевого господарств, які полягали в необхідності державного регулювання грошового обігу, ефективної організації фінансів та кредиту, привела до появи в цей період великої кількості наукових досліджень історії європейської та вітчизняної фінансової думки. Отже, фінансові дослідження здійснювалися в історичному кон-

Таблиця 4

Структура мирських видатків у 1894 році

№	Напрямок видатків	Відсоток у загальному обсязі
1	Утримання особового складу сільської адміністрації, суду та канцелярії	22,9
2	Ремонт та утримання будівель сільського правління	9,5
3	Утримання поштових та службових коней	8,3
4	Сільська поліція	4,3
5	Релігійні потреби	9,1
6	Народна освіта	8,5
7	Лікарні та вакцинація	1,1
8	Утримання хлібних крамниць	2,7
9	Пожежна частина	2,1
10	Благодійність	1,5
11	Шляхи сполучення	1,9
12	Сплата боргу	2,2
13	Видатки сільськогосподарського призначення	21,2
14	Інші видатки	4,7
	Разом	100

Джерело: складено автором на підставі джерела [1, с. 495]

тексті, включали огляд нормативних документів з фінансів та формування фінансових систем західноєвропейських країн, аналіз впливу діяльності уряду та подій на політичній арені на фінансовий стан держави тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо таке. Проведений ретроспективний аналіз дає змогу впевнено стверджувати, що кінець XIX століття характеризувався для теорії фінансів Російської Імперії, під владою якої тоді перебувала територія сучасної України, наявністю ключових фундаментальних наукових досліджень та ґрунтовних праць з історії та теорії фінансів, бюджету, державних та місцевих доходів і видатків тощо.

Огляд наукових праць кінця XIX – початку XX століть переконливо свідчить про те, що представники фінансової науки зазначеного періоду намагалися виокремити актуальні проблеми місцевих фінансів та запропонувати відповідні шляхи їх вирішення. Зокрема, наголошувалося на необхідності досягнення раціонального витрачання бюджетних коштів, вдосконалення податкової системи, встановлення принципу здійснення видатків з огляду на розмір доходів, безумовність погашення боргу.

Незважаючи на відсутність трактування вченими тих часів самого поняття бюджетного процесу на місцевому рівні та його складових елементів, у фінансовій теорії другої половини XIX століття вже було надано чітке формулювання категорії бюджету, окреслено склад його доходної та видаткової частин, види доходів і видатків, детально визначено механізм розгляду та затвердження бюджетів на місцевому рівні. Крім того, зазначені процедури були унормовані в законодавчих документах, що також було систематизовано та узагальнено в наукових дослідженнях.

Тобто очевидним є той факт, що впродовж XIX століття створене надійне підґрунтя для наступних досліджень місцевих фінансів.

Ґрунтовні дослідження вчених XIX століття стали основою створення новаторських теоретичних концепцій представниками фінансової теорії подальших історичних періодів розвитку людства. Крім того, наукові погляди представників фінансової думки другої половини XIX століття і сьогодні є предметом досліджень багатьох видатних вітчизняних вчених, присвячених актуальним проблемам місцевих фінансів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Витте С.Ю. Конспект лекцій о Народном и Государственном хозяйстве, читанных Его императорскому Высочеству Великому Князю Михаилу Александровичу в 1900–1902 гг. 2-е изд. Санкт-Петербург: Типография Акц. Общ. «Брокгауз-Ефрон», 1912. 568 с.
2. Фатеев А.Н. Академическая и государственная деятельность М.А. Балудянского в России. Ужгород: Типограф. «Школьной помощи», 1931. С. 26.
3. Сидоренко Г.Д. Финансовое право. Ч. 1: Теория финансов: конспект лекций. Житомир: Тип. и лит. насл. С. Бродовича, 1888. 341 с.
4. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки. Учение о государственных доходах. 3-е изд. Санкт-Петербург, 1899. 510 с.
5. Ходский Л.В. Основы государственного хозяйства: пособие по финансовой науке. 2-е изд., пересмотр. и знач. доп. Санкт-Петербург: Типография М. Стасюлевича, 1901. 568 с.
6. Озеров И.Х. Основы финансовой науки. Вып. 2. Бюджет. Формы взимания. Местные финансы. Государственный кредит. 3-е изд., доп. Москва: Типография Т-ва И.Д. Сытина, 1910. 354 с.
7. Иванский В. Опыт исследования деятельности органов земского самоуправления в России. 1884.

REFERENCES:

1. Vytte S.Yu. (1912) Konspekt lektsiy o Narodnom i Gosudarstvennom hozyaystve, chitannyih Ego imperatorskomu Vyisochestvu Velikomu Knyazyu Mihailu Aleksandrovichu v 1900–1902 gg. [Summary of lectures on the People and the State Economy, read to His Imperial Highness in the Grand Duke Mikhail Alexandrovich in 1900–1902]. Sankt- Peterburg: Brokgauz-Efron [in Russian].
2. Fateev A.N. (1931) Akademicheskaya i gosudarstvennaya deyatel'nost' M.A. Baludyanskogo v Rossii. [Academic and State Activities of MA Baludjansky in Russia]. Uzhgorod: Tipograf. "Shkolnoy pomoschi" [in Russian].
3. Sidorenko G.D. (1888) Finansovoe pravo. – Ch. 1: Teoriya finansov. Konspekt lektsiy. [Financial law. – Part 1: Theory of Finance. Summary of lectures]. Zhitomir: Tip. i lit. nasl. S. Brodovicha [in Ukrainian].
4. Yanzhul I.I. (1899) Osnovnyie nachala finansovoy nauki. Uchenie o gosudarstvennyih dohodah [The main principles of financial science. The doctrine of state revenues]. Sankt- Peterburg [in Russian].
5. Hodskiy L.V. (1901) Osnovyi gosudarstvennogo hozyaystva: Posobie po finansovoy nauke [Fundamentals of the State Economy: Manual on financial science]. Sankt- Peterburg: tipografiya M. Stasyulevicha [in Russian].
6. Ozerov I.H. (1910) Osnovyi finansovoy nauki [Fundamentals of Financial Science]. Moscow: Tipografiya T-va I.D. Syitina [in Russian].
7. Ivanskiy V. (1884) Opyit issledovaniya deyatel'nosti organov zemskogo samoupravleniya v Rossii [Experience in researching the activities of local self-government bodies in Russia] [in Russian].

Savastieieva O.M.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance,
Banking and Insurance,
Odessa I.I. Mechnikov National University*

HISTORY AND THEORY OF LOCAL FINANCES IN ECONOMIC THOUGHT OF THE SECOND HALF OF THE XIX – THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

Today, the economic theory pays much attention to the original trajectory of the development of financial institutions, fully emphasizing the role of the historical factor in the formation of specific forms of economic management, as well as their socio-economic efficiency. It is because the community arose before the state, it is believed that the financial economy of local communities is much more ancient than the state financial economy.

As for the research of the essence of local finance, one of the first scientists to study the historical stages of financial research in the nineteenth century was the native of Galicia, the rector of the University of St. Petersburg, Professor M. A. Baludianskyi. Representatives of the economic thought of the second half of the nineteenth century used their traditions of critical analysis of world history and the theory of finance, initiated by M. A. Baludianskyi.

The outstanding financier-scientist of the second half of the nineteenth century I. I. Yanzhul also conducted historical excursions and investigated the foundations of the formation of tax revenues in the world's financial farms.

With regard to theoretical approaches to the essence of the concept of the budget, representatives of the financial science of the late nineteenth and early twentieth centuries determined the importance of efficient budgeting not only from the point of view of the distribution of needs in accordance with the degree of their need and determination of sources for their coverage but also for the implementation of financial control.

The financial theory in those days did not define the budget process as an independent economic category. However, despite the lack of theoretical approaches to defining the budget process at both the national and local levels, the financial science of the late nineteenth century determined the main characteristics of the organization of approval and execution of budgets, which in turn provided us with the opportunity to distinguish five main principles of the organization in the nineteenth century.

Sustainable research of scientists of the nineteenth century became the basis for the creation of innovative theoretical concepts by representatives of the financial theory of the following historical periods of human development. In addition, the scientific views of representatives of the financial thought of the second half of the nineteenth century and at present are the subject of research by many prominent domestic scientists devoted to the relevant problems of local finance.